

FERENC VISKY JR

Am întâlnit îngeri

*Memorii rășfirate din
deportarea în Bărăgan: 1959 – 1963*

Cuvânt înainte de András Visky
Prefață și ediție îngrijită de Teofil Stanciu

Oradea, 2026

Cuvânt înainte

Angelus interpres

În conformitate cu decizia nr 15.539, dată în București, pe 3 iulie 1959, semnată de adjunctul Ministerului de Afaceri Interne, general locotenent Pintilie Gheorghe, unei mame i se fixează domiciliul obligatoriu pe timp de 48 luni în comuna Răchitoasa, raionul Fetești, regiunea Constanța. Actul oficial enumeră și cei șapte copii ai ei, ba mai mult, argumentează în termeni juridici fundamentarea deciziei luate. Se ia în considerare faptul că „numitul” – aici urmează numele capului familiei – „a fost condamnat la 22 ani temniță grea pentru organizarea și conducerea org. Religioase «Bethania»”¹.

După întemnițarea „numitului”, lucrurile nu și-au continuat drumul pe făgașul lor normal, cel puțin din perspectiva Securității, „membrii familiei sale a făcut agitație cu caracter dușmănos”. Dispariția tatălui din sânul familiei a cauzat desigur o escaladare nefastă a evenimentelor, copiii au preluat inițiativa și au organizat acele acte de „agitație cu caracter dușmănos”. Zi de zi așteptam cu nerăbdare lăsarea serii, după care ieșeam pe stradă unul câte unul și începeam „agitația cu caracter dușmănos”. În ceea ce mă privește, de umblat, mai mult ca sigur, încă nu știam să umblu, dar în privința agitației, dădeam dovadă de un profesionalism certificat de adjunctul Ministerului Afacerilor Interne. O dictatură care se prezenta a fi atotputernică, se apăra de niște copii neajutorați. „Manifestările lor primejduiesc sau încearcă

¹ Citatele din decizia tribunalului păstrează ortografia documentului original.

să primejduiască regimul democrat-popular” – afirmă documentul oficial. În acea duminică de Rusalii, când tatăl meu a fost arestat, abia împlinisem un an, iar în ziua oficializării Deciziei M.A.I. citate mai sus, aveam doi ani și aproape trei luni. Primejdia socială pe care eu o reprezentam era desigur iminentă.

„La început era Cuvântul”, și imediat ce „Cuvântul S-a făcut trup” a și devenit o primejdie socială, „creând o stare de spirit nesănătoasă în rândul populației din localitate”. Trupușorul amintit al Cuvântului se preconiza să fie ucis de demnitarii responsabili ai vremii, în consecință, tânăra familie s-a refugiat în țara vecină.

Fișa mea de „deoist”², la rubrica „date de cazier” consemnează succint: „contrarevoluționar”. Acesta sunt eu, un contrarevoluționar înverșunat care, la o vârstă fragedă, organiza în mod spectaculos o (contra)revoluție. Aveam cazier la vârsta de doi ani, la fel ca toți frații mei mai mari. În cazul meu, poate era mai adecvat să se consemneze: „contrarevoluționar în scuteș”.

„Vina e întotdeauna mai presus de orice îndoială” – scrie Franz Kafka în nuvela-parabolă *Colonia penitenciară*, publicată în 1919 și inclusă mai apoi în romanul postum *America*. Kafka a prezis cu o precizie astăzi greu de crezut tot ceea ce s-a întâmplat în universul concentraționar al secolului al XX-lea. A creat o operă-catechism al privării de libertate care, în zilele noastre, își dovedește și mai mult valabilitatea. El a fost și a rămas un înger al apocalipsei civilizației, o apocalipsă la care creștinismul a fost deopotrivă făptaș și victimă.

„Memoriile răsfirate” din această carte au fost adunate și scrise de întâiul născut din cei șapte. Contrarevoluționarul de 10 ani a devenit, vrând-nevrând, noul cap al familiei. Mama, născută și crescută în Budapesta, nu vorbea limba română la acea vreme când istoria – noțiune sinonimă cu absurdul – a bătut la ușă, iar ea i-a deschis-o larg. Pentru-că toată viața Îl aștepta pe cel ce stă în fața ușilor ferecate.

² Persoană cu domiciliu obligatoriu (de la abrevierea D.O., „domiciliu obligatoriu”).

Primul născut a fost tălmăciul în limba română pentru ea și pentru toată familia. Un *Angelus interpret* contrarevoluționar.

O mărturie târzie, iată, ce nu și-a pierdut valabilitatea. Așa cum literatura absurdului a devenit cea mai potrivită descriere a istoriei secolului trecut, memoriile fratelui meu își găsesc semnificația în primul rând în viața noastră pe care o trăim în prezent, nu numai în a acelora care, între timp, au trecut în veșnicie.

La vremea aceea, pentru organizarea și conducerea unei mișcări precum Bethania³, femei și bărbați cu o frumusețe angelică a sufletului au fost condamnați la „temnițe grele”. Mântuitorul, acest peregrin neavut, intra în casele oamenilor și cei morți înviau.

Oare există pericol politic mai semnificativ decât învierea?

Creștinismul contemporan nu este persecutat. Adevărat, dar nici învieri nu prea mai există.

András Visky

³ Bethania – mișcare reformistă în interiorul Bisericii Reformate. Inițiată în Ungaria, în jurul anului 1900 – cu rădăcini în mișcarea internațională Christian Endeavor –, ca reacție la liberalismul teologic reformat, mișcarea bethanistă s-a răspândit repede și în Transilvania mai ales prin Kecskeméthy István, care predă Vechiul Testament la Facultatea de Teologie din Cluj. Pastorul Ferenc Visky a intrat în contact cu bethaniștii în timpul studiilor de teologie, de la Debrecen, după 1939, devenind un membru activ al Federației CE. Va reveni în Transilvania, în 1946 cu misiunea să organizeze mișcarea din Ardeal.

În ce privește numele, în Ungaria și teritoriile locuite de maghiari, a funcționat ca Uniunea Bethania – dar cu intenția declarată de a nu se separa de biserica oficială, ci de a rămâne o mișcare de înnoire internă. După căderea comunismului, va funcționa sub numele CE Pro Christo et Ecclesia (CE păstrează trimiterea la Christian Endeavor, de unde originează mișcarea) (n.ed.).

Prefață

M-am bucurat când s-a ivit ocazia să publicăm o carte a cuiva din familia Visky. Fiindcă păstrez o admirație și un respect aparte acestei familii.

Calvarul lor a pornit de la faptul că pastorul reformat Ferenc Visky a refuzat să se supună directivelor statului comunist și celor venite pe linie ierarhică bisericească. Lipsa lui de cooperare i-a atras o condamnare la închisoare și a determinat deportarea soției, Júlia, împreună cu cei șapte copii, în Bărăgan.

Pe Ferenc Visky sr l-am văzut prima și singura dată prin 1995, când a fost invitat de profesorul de fizică, Sergiu Berian, să vorbească la o capelă, în Liceul Baptist din Oradea, unde eram pe atunci elev. Îmi amintesc că îl azeam cu dificultate, fiindcă vorbea destul de încet. Din păcate, nu țin minte ce a spus, ci doar că era o prezență fragilă, elegantă și senină – care răspândea pace și seninătate în jur.

Legătura mea cu familia Visky se datorează însă Johannei, fiica lui Istvan/Ștefan, cel de-al doilea dintre cei șapte copii, și nepoata pastorului. Prin intermediul Johannei și a lui Feri Kiss, soțul ei, am ajuns să particip la câteva evenimente unde i-am cunoscut pe mai mulți dintre „copiii”¹ lui Visky Ferenc sr.

Am remarcat în această comunitate în primul rând capacitatea de a transforma moștenirea teologică sacrificială a liderilor de odinioară într-o realitate vie și dinamică, adaptată vremurilor. Figura impozantă a lui Ferenc sr (lângă care au stat și alți frați de credință, condamnați

¹ Folosesc ghilimelele aici, fiindcă toți erau la vârste venerabile, chiar dacă rămân pentru totdeauna „copiii” celebrului lor părinte.

de regimul comunist) nu apasă ca o statuie grea asupra urmașilor, ci a insuflat un spirit, un mod profund și creativ de a asuma credința și viața. Fac această observație fiindcă, adesea, moștenirile de la marii oameni ai credinței devin poveri constrângătoare sau sunt transformate într-un soi de vestigii care nu pot fi mutate din loc. Nu e cazul aici.

Dincolo de capacitatea comunității de a metaboliza și metamorfoza tezaurul căpătat (păstrat în cărți, filmări, amintiri, dar și într-o... atmosferă pe care o simți și o respiri când o întâlnești), cred că un rol important îl are în această dinamică și... simțul umorului. A fost unul dintre lucrurile care m-au frapat atunci când am ajuns să-i cunosc mai îndeaproape pe câțiva dintre copiii pastorului: capacitatea de a se autoironiza, de a nu se lua prea în serios, de a face loc altora prin umor.

Cred că umorul poate fi foarte bine o virtute creștină atunci când creează un spațiu al bunăvoinței pentru ceilalți și când previne orgoliul sau egoismul să se inflameze. Asemănarea cu Isus, spre care tindem toți creștinii, înseamnă și să avem permanent dinaintea ochilor *distanța* dintre noi și El – ceea ce uneori ne poate face să ne luăm în râs, ca să nu cădem în scorțoșenie spirituală sau într-o patologică grijă pentru importanța propriei persoane.

Această trăsătură am regăsit-o și în cartea de față. Cu toate că scrie despre lucruri tragice și despre suferințe care s-au întins pe ani și decenii, Viksy Ferenc (sau Francisc) jr, presară la fiecare pas câte un strop de umor, de ironie subtilă, de autoironie necesară. Astfel că, chiar dacă poveștile sunt spuse de către un adult care privește în urmă, se păstrează o doză consistentă din farmecul copilăriei. Un copil, fie el și deportat, rămâne un copil și trăiește într-o lume transfigurată, unde se râde – o lume pe care copilul „Ferike”, ajuns acum la vârsta senectuții, reușește să o evoce convingător. Totodată, se interpune, tot prin umor, și o distanță sănătoasă, ca nu cumva personajele să cadă în ispita de a se simți... eroi. Eroii sunt mereu în altă parte.

Francisc Visky scrie telegrafic, ca și când ar întocmi o listă de instrucțiuni sau o dare de seamă. Însă această scriitură „inginerească”,

în aparență, are o poezie a ei. Autorului îi face o plăcere deosebită să se joace cu cuvintele, să le compare între ele, să le schimbe contextele, ca să scoată în evidență lucruri ascunse și să le contrazică pe cele evidente. Cititorul este surprins mereu de întorsătura cu care un singur cuvânt sau o amintire fulgurantă răstoarnă cursul poveștii – dar numai ca să-i dezvăluie sensurile mai bine.

Fiind de mic preocupat de tehnică și de funcționarea lucrurilor, autorul spune aceste povești folosindu-se permanent de obiecte: tractorul, magnetoul, radioul, carbidul etc. Obiecte care devin și context, și pretext, dar care mereu trimit dincolo de ele, ca niște semne, într-un fel de salt transcendent spre lucrurile cu adevărat importante, care se văd doar cu inima – cred că e perfect justificat să fac aici trimitere la replica din *Micul prinț*.

Titlul ales de autor pentru această cărticică de memorii face trimitere la îngerii deghizați, care au intersectat existența familiei prin calvarul plat al Bărăganului. Îndărătul tuturor poveștilor persistă ceva din tânguitul sfâșietor al vântului prin ciulini – autorul a fost profund marcat de ecranizarea după romanul *Ciulinii Bărăganului*, al lui Panait Istrati. Deși evenimentele din cele două scrieri se petrec la interval de aproximativ jumătate de veac, Bărăganul rămâne și în ochii copilului Ferike (cel mai mare dintre cei 7 frați strămutați) un loc al sângelui și al durerii, dar vizitat de niște îngeri cu chip de om, care dau în final nota luminoasă a cărții.

Ciulinul poate fi privit ca o metaforă a întregii experiențe de deportați, mereu în mișcare, mereu fără un loc al lor stabil, în bătaia vântului și în voia suferinței și a lacrimilor. Tragismul însă apare rareori în prim-plan, poate fi cel mult ghicit printre rânduri și amintiri. Totuși, doar pe fondul ciulinilor, îngerii se detașează cu adevărat.

Cititorul care vrea să înțeleagă cronologia istorică ce leagă istoriile aparent disparate poate găsi cheia în cele șapte relatări intitulate „Circuit”. Hărțile și imaginile ajută suplimentar ca poveștile să prindă rădăcini și să capete o apăsătoare concretețe.

O experiență interesantă a fost să citesc în paralel povestiri din aceste memorii și fragmente din cartea de memorii (citată de mai multe ori) a Júliei, mama atotprezentă în fundalul povestirilor lui Francisc. Merită să încercați această experiență: mama și băiatul cel mare povestind același eveniment, fiecare din perspectiva lui. Mama înțelege contextul larg, situația cumplită în care se află, dar nu înțelege aproape deloc limba opresorilor. Fiul înțelege bine limba, însă resimte mai ales ceea ce îl afectează direct: agresivitatea securiștilor, foamea, setea, frigul. Dar mai simte ceva: suferința mamei.

Povestea se încheie în... pridvor, în spațiul de trecere, în provizorat, în locul deschis spre orice posibilitate. Dar se încheie cu o binecuvântare.

TEOFIL STANCIU

Salonta

După evenimentele „Ferenc Visky 100”¹, la întoarcere, inevitabil am trecut prin Salonta. Aici m-am născut și aici a început intervenția statului comunist în viața bisericii și în viața familiei mele adică, manifestarea voii lui Dumnezeu în istorie, manifestare de care am început să fiu conștient și eu...

Din perspectiva Bibliei și, desigur, a lui tata, aceste două intervenții, în cheia *koinoniei*, a comuniunii, sunt una și aceeași. Tata a luat foarte în serios această unitate. Nimic nu se poate întâmpla fără voia Lui. Biserica fondează familia, iar, la rândul ei, familia arată – trebuie să arate – în chip luminos faptul că Hristos este capul ei!

Turnătorii și colaboratorii credincioși și creștini în slujba Securității și-au luat în serios rolul de a distruge biserica și de a ne distruge pe noi ca familie, care nu ne identificam cu idealurile comunismului. Încă aștept pocăința bisericii *in corpore*, pentru participarea ei la propriul martiriu, cu un autodenunț smerit și oficial în care să-și recunoască această vină.

Aveam trei ani, tata mă purta pe umeri prin parcul de lângă biserica reformată din Salonta, când din cer au început să cadă hârtiuțe. Concomitent, am văzut trecând un mic avion deasupra orașului. Am reușit să prindem un bilețel și, după ce tata l-a citit, a iuțit pasul spre casă... Duminica următoare, cred, a predicat despre „un cer nou și un pământ nou”. Predica a fost „transmisă în direct” către Securitate de

¹ Evenimente dedicate centenarului nașterii lui Ferenc Visky sr, desfășurate la Satu-Mare, în 2018.

către frații români, maghiari și de alte naționalități și confesiuni din tot arealul cunoscut... Au trecut câteva luni și am fost mutați disciplinar la o altă biserică, dintr-o altă localitate, unde tata a continuat să predice aceeași Evanghelie...

Am refăcut traseul plimbărilor prin parc, încercând să ghicesc locul unde s-a speriat tata așa de tare încât a trebuit să întrerupem plimbarea...

Interiorul bisericii reformate din Salonta

Salonta, oraș cu o istorie demnă de un prezent pe măsura trecutului său, dar care azi nu îi este oferit de guvernul paralizat de propria-i neputință. Iată câteva dintre „ciudățeniile istorice” ale acestui oraș: Muzeul Arany János, biserica reformată, o fântână arteziană, clădiri în stil secesion, asemănătoare cu cele din Oradea. Nu ezitați să vizitați orașul și să meditați!

Muzeul Arany János și fântâna arteziană
din parcul în care m-am plimbat cu tata

Ciulin

Am făcut cunoștință cu el înainte să ne fi dat mâna. Înainte să-i simt țepii, rotunjimile, sunetul sfâșietor pe care-l scotea când sufla vântul de toamnă al Bărăganului...

Eram în parcul din fața gării Fetești. Era destinația deportaților politici. Un fel de capăt de linie. Ajuns, sperai să te odinești, să te răcorești după istovitorul drum cu trenul. Sperai că s-a terminat călătoria.

Dar imaginația celor care au gândit acest exod de exterminare în masă nu avea limite. Călătoria nu s-a terminat. A urmat... statul. Statul la soare. „Votează Soarele!” fusese sloganul alegerilor din '46. Și cum toată lumea știa că soarele are altă treabă decât să facă politică, nu-l votase nimeni. Totuși, o mână de politrucii au pus mâna pe putere. Soarele era prea fierbinte. Așa că ne-au lăsat pe noi cu soarele de Bărăgan.

Sleiți de puteri, uscați de sete, am fost puși într-un camion și mai apoi „descărcați” în curtea miliției Fetești. (Pe vremea aia era și Fetești-Gară, și Fetești-Oraș – ce mai metropolă!)

Mai erau și alți uscați acolo, însă doar un singur copac care lăsa o umbră anemică. În curte, am văzut o groapă în care ardea focul, ca și cum nu ar fi fost suficient de cald. Din când în când, ieșea din clădire un milițian și arunca pe foc buletine de identitate. Am și acum în fața ochilor cum flacăra devora chipul unui tânăr. Negreala avansa înaintea flăcării, încet, până când chipul tânărului dispăru în cenușă...

Soarele nu se grăbea să apună. Voia să vadă dacă vom vota „soarele”. Soarele lor...

Într-un târziu, vine și la noi unul în albastru și ne conduce într-o cameră. Era, de fapt, un birou cu multe mese identice, maronii. Aici o să dormiți! Dar nu am putut să dormim. Mama ne-a împărțit un rest de pâine cu unsoare. Era ultima porție. Urma slănina. Nimic nu este mai greșos decât slănina arsă în soare. Soarele lor...

Am ieșit în curte. Aerul își mai domolise dogoarea. Deodată auzi-răm voci puternice, o muzică ciudată, nechezat de cai. Parcă veneau din cer. Apocalipsa, mi-am zis. Dar lumea din jur nu se agita. Era un alt fel de apocalipsă! Erau *Ciulinii Bărăganului*¹. Filmul²...

Coperta ediției
pe DVD a filmului

¹ Am fost extrem de fericit când, în 2007, am cumpărat cartea cu titlul omonim, a lui Panait Istrati. Mi-am adus aminte de ciulini, de film... Panait Istrati, neacceptat de proletcultismul „soarelui furat”, a scris capodopere...

² „Viziunii sociologizante a timpului, Daquin îi adaugă o undă de nebunie poetică, suprasolicitând, uneori, exotismul ambianței. Atrage atenția diviziunea sarcinilor creatoare ale producției, care ar fi putut servi drept exemplu structurilor noastre cinematografice: dialoguri: Antoine Tudal; supervisor al dialogurilor românești: Radu Beligan. Și, mai elocvent decât orice dialog, un sfâșietor bocet hohotit de Maria Tănase, într-una din rarele ei apariții cinematografice. Filmul a reprezentat o lungă școală de cinema pentru tineri asistenți de regie și imagine, Gh. Vitanidis, Dinu Cocca, Iulius Druckman, Nicolae Girardi.” (Tudor Caranfil)

Era proiectat pe un perete din apropiere, văruiat în alb. Ne-am uitat și noi. Cei mici au rămas cu mama. Săraca mama se îngrijea ca nu cumva să cadă vreunul de pe birou. Iar eu așa am cunoscut ciulinii înainte să-i cunosc personal...

Iarna următoare, ne-am întâlnit. Ne-am jucat sprijinindu-ne pe ei. Dar nu reușeam să stăm mult așa, pentru că vântul era puternic și ne-ar fi luat cu ciulini cu tot.

Când erau mulți, se adunau, se lipeau unul de altul formând mingi uriașe. Li se mai zicea „carul dracului”. Soarele lor...

Abia mai târziu, în timp ce tovarășul meu biciuia caii, zburând cu căruța prin mijlocul câmpiei însozite, mă agățai de el și-l întrebai:

– Încotro, Ionele?

– În lume, Matache, cu ciulinii după noi...³

³ Panait Istrati, *Ciulinii Bărăganului*, București, Gramar, 2007, p. 103.